

УДК 378.6.091.279.7:37

Т. А. Щебликіна

РЕАЛІЗАЦІЯ САМОМОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

© Щебликіна Т. А., 2015

<http://orcid.org/0000-0002-7135-3757>

У публікації розкрито сутність моніторингу й самомоніторингу навчальних досягнень студентів вищих навчальних закладів. Висвітлено роль самомоніторингу у професійному становленні майбутнього вчителя. На основі врахування специфіки навчального матеріалу гуманітарного профілю схарактеризовано окремі форми, методи та прийоми здійснення самомоніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: моніторинг, самомоніторинг, майбутній учитель, вищий педагогічний навчальний заклад, гуманітарні дисципліни.

Щебликіна Т.А. Реализация самомониторингу учебных достижений будущих учителей гуманитарных дисциплин.

В публикации раскрыта сущность мониторинга и самомониторинга учебных достижений студентов высших учебных заведений. Освещена роль самомониторингу в профессиональном становлении будущего учителя. На основе учета специфики учебного материала гуманитарного профиля охарактеризованы отдельные формы, методы и приемы осуществления самомониторинга учебных достижений будущих учителей гуманитарных дисциплин.

Ключевые слова: мониторинг, самомониторинг, будущий учитель, высшее педагогическое учебное заведение, гуманитарные дисциплины.

Shcheblykina T. Implementation of humanities future teachers' academic achievements selfmonitoring.

The students' academic achievements monitoring is defined in the presented article as a process of continuous scientifically-based tracking of their learning activities results (knowledge, skills and competencies, system of emotional and value attitudes as well as creative activities experience), the analysis of which allows further improvement of the process of their professional and personal development. In its turn, selfmonitoring of educational achievements of future teachers is a similar process that engages the students independently. Monitoring and selfmonitoring organization of future teachers' educational achievements is a complex and multifaceted problem that is explained with dynamism of the object of study itself as

well as the diversity of his qualities and characteristics and the heterogeneity of conditions that affect the implementation of these processes.

In the course of selfmonitoring of humanities future teachers' academic achievements different methods, forms and techniques can be successfully applied. In particular, it is advisable to involve students into introspection, self-awareness, self-control of their learning activities. Process maps of educational activities self-control, supporting tables and schemes for self-monitoring and self-correction, various types of tasks for learning activities self-control, computer tests should be widely used at the classes as well as to offer students to make up clusters and conceptual tables. Significant potential for improving the process of selfmonitoring of students' academic achievements is also can be seen in the rating system of evaluation, which is widely used in modern high school.

Key words: *monitoring, selfmonitoring, future teacher, higher educational institution, humanities.*

Постановка проблеми. Якість професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічному виші значною мірою залежить від грамотно організованого моніторингу їхніх навчальних досягнень. Разом з тим важливо відзначити, що успішне професійне становлення студентів значною мірою залежить також від їх здатності адекватно оцінювати себе і свою готовність до педагогічної діяльності, здійснювати рефлексію всіх значущих аспектів процесу власної професіоналізації. У світлі цього актуальною проблема є проблема залучення майбутніх учителів до здійснення процесу самомоніторингу навчальних досягнень.

Окремі питання реалізації моніторингової діяльності в системі освіти перебувають у центрі уваги багатьох науковців. Зокрема, в науковій літературі висвітлено такі з них: загальнотеоретичні засади організації вищевказаної діяльності в навчальному закладу (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, В. Кушнір, О. Ляшенко, О. Майоров та ін.); методика оцінювання готовності випускників педагогічних вишів до здійснення професійної діяльності (О. Антонова, О. Дубасюк, І. Прокопенко, Т. Семенюк ін.), сутність і зміст моніторингу та самомоніторингу навчальних досягнень учасників освітнього процесу (М. Дубова, С. Корчинська, І. Підласий, Г. Полякова, О. Пліско, З. Рябова та ін.).

Варто відзначити, що в силу специфіки змісту гуманітарних дисциплін особливо складною для дослідження є проблема організації самомоніторингу навчальних досягнень студентів, які в майбутньому викладатимуть ці дисципліни учням у школі. Однак вищезазначена проблема, незважаючи на

безсумнівну актуальність, не була об'єктом окремого педагогічного дослідження, що і зумовило вибір теми статті.

Метою статті є аналіз процесу реалізації самомоніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних дисциплін у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. У руслі обраної проблеми доцільно уточнити, що моніторинг навчальних досягнень студентів представляє собою процес безперервного науково обґрунтованого відстеження результатів їхньої навчальної діяльності (знань, умінь, якостей і компетентностей, системи емоційно-ціннісних ставлень та досвіду творчої діяльності), аналіз яких дозволяє вдосконалити подальший процес професійно-особистісного становлення кожного з них. У свою чергу, самомоніторинг навчальних досягнень майбутніх учителів представляє собою аналогічний процес, однак який здійснюють самостійно самі студенти.

Уточнимо, що поняття «самомоніторинг» (self-monitoring) було введено в науковий обіг американським психологом Марком Снайдером в 1974 році, який використав його для позначення характеристики індивідуальних відмінностей, котра визначає, по-перше, здатність і прагнення людини відстежувати за допомогою здійснення самоспостереження й самоконтролю власну експресивну поведінку й, по-друге, прояв цієї здатності в реальній ситуації. Однак справжній інтерес серед дослідників до вивчення проблеми самомоніторингу виник двома десятиліттями пізніше, коли було виявлено високу прогностичну здатність цього феномену для відображення стану життєвої успішності й компетентності особистості в різних сферах життєдіяльності [7, с. 8-9]. Варто також зазначити, що на початку XXI століття вчені дійшли висновку про доцільність використання цього терміну в наукових працях, присвячених дослідженню проблеми оцінювання навчальних досягнень студентів вищих навчальних закладів.

Очевидно, що з метою вдосконалення початкової діяльності студентів важливо забезпечити системне поєднання процесів моніторингу й самомоніторингу їхніх навчальних досягнень. У світлі цього О. Пліско підкреслює, що в процесі організації освітнього процесу важливо кожного з його учасників спонукати до здійснення процедури оцінювання перебігу та поточних результатів навчальної роботи, забезпечувати формування

самостійності й відповідальності кожної особистості, прагнення до самовизначення в кожній проблемній ситуації педагогічної взаємодії.

Авторка також відзначає, що однією з причин низької навчальної успішності молодих людей є несформованість у них умінь грамотно формулювати цілі своєї освітньої діяльності та критично оцінювати її результати. А тому треба цілеспрямовано залучати їх до здійснення постійної рефлексії власних дій, що вимагає від особистості пошуку відповідей на запитання такого типу: Що ми вчимо? Чому ми це вчимо? Наскільки успішним є процес навчання? Що треба робити далі? тощо [6, с. 66].

У руслі дослідження важливо зазначити, що організація моніторингу й самомоніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів є складною й багатогранною проблемою, що пояснюється як динамічністю самого об'єкта вивчення, різноманітністю його якостей та властивостей, так і різноманітністю умов, що впливають на здійснення цих процесів. У зв'язку з цим відомий фахівець у галузі освітнього моніторингу О. Майоров звертає увагу на достатні обмежені можливості застосування формальних процедур у моніторинговій діяльності, що пояснюється, зокрема, такими суттєвими фактами:

1) кожна людина є унікальною особистістю, а тому розробити модель вивчення певних її властивостей у межах застосування математичного апарату практично неможливо;

2) низка процедур оптимізації процесу професійно особистісного становлення майбутнього фахівця (а особливо педагога) не піддається математичній формалізації, бо часто ґрунтується на інтуїції, творчості, особистісному досвіду тощо;

3) рефлексивне управління включає такі категорії, як навчання, виховання, керівництво, мотивація тощо, а тому характеризується в межах конкретного категоріально-понятійного, а не математичного апарату;

4) людський інтелект представляє собою надсистему щодо будь-яких абстрактних, логічних та математичних структур та не може бути зведеним до їх сукупності [4].

З урахуванням цих висновків науковці (С. Абрамович, О. Макаров, О. Субетто [1; 5; 8] наголошують, що у розв'язанні проблеми підвищення якості підготовки майбутніх фахівців особливо місце має займати комплексний моніторинг навчальних досягнень студентів, який передбачає впровадження

системного підходу на основі розробки рефлексивних моделей, які включають не тільки діяльність, але й саму людину, котра цю діяльність здійснює.

У контексті порушеної проблеми в нагоді були ідеї також А. Гамоліної, яка рекомендує здійснювати процес оцінювання й самооцінювання навчальних досягнень студентів за різними дескрипторами (інформаційно-пошуковими одиницями), зокрема такими:

- відвідування занять;
- ставлення студентів до навчальної діяльності;
- оцінка за навчальний модуль;
- оцінка за виконання самостійної роботи;
- підготовка до тематичних занять та участь у них;
- участь у позанавчальних заходах;
- участь у олімпіадах;
- участь у наукових студентських конференціях;
- публікації статті;
- залікові оцінки;
- екзаменаційні оцінки.

Причому авторка вважає, що послідовне застосування вказаних дескрипторів дозволяє трансформувати «функціональне значення системи оцінювання, переносячи й значно посилюючи увагу до інформаційно-діагностичної функції, серйозно змінюючи зміст нормативної функції та механізм дії карально-заохочувальної функції». За висновками А. Гамоліної, вищевказані діагностичні процедури слід проводити після вивчення студентами кожного модуля, а також після закінчення кожної поточної екзаменаційної сесії.

Крім того, дослідниця рекомендує з метою стимулювання більш глибокого засвоєння майбутніми фахівцями змісту начального матеріалу під час підбивання підсумків освітнього процесу за кожним показником вводити спеціальні коефіцієнти, що коригують отримані результати (як правило, значення цих коефіцієнтів коливається від 1 до 5). На думку авторки, застосування таких додаткових коефіцієнтів допомагає більш ефективно вирішувати деякі конкретні завдання, зокрема відвідування студентами навчальних занять [2].

Зауважимо, що в процесі здійснення майбутніми вчителями самомоніторингу навчальних досягнень можна успішно використовувати різні педагогічні методи, форми, прийоми, а також різноманітні дидактичні засоби. Зокрема, чільне місце в цьому процесі мають зайняти такі методи, як самовивчення, самоаналіз, самоконтроль, завдяки яким студент може сформулювати певні висновки про ті чи інші аспекти свого професійно-особистісного становлення, а також про внесення необхідних змін у свою навчальну роботу.

Варто також відзначити, що для визначення рівня засвоєних знань та частково умінь можна успішно застосувати традиційні технологічні карти самоконтролю навчальних дій, опорні таблиці та схеми для самоконтролю і самокорекції, різні типи завдань для самоконтролю навчальних дій тощо. Як відомо, в останні роки значну популярність у вищій школі набули комп'ютерні методи оцінювання навчальних досягнень студентів, зокрема комп'ютерне тестування, що передбачає надання можливості майбутнім фахівцям обирати оптимальний для них рівень складності тестових завдань.

Очевидно, що в процесі впровадження особистісно орієнтованого підходу в освітній процес вищого педагогічного навчального закладу роль самомоніторингу навчальних досягнень студентів значно зростає. У світлі цього А. Гамоліна зазначає, що спонукання студентів до здійснення процесу самомоніторингу навчальних досягнень сприяє формуванню в майбутніх учителів професійно важливих компетентностей, здатності адекватно оцінювати власні можливості й досягнення та на цій основі прогнозувати подальші зміни в процесі власного професійного становлення, створює підґрунтя для поступової переорієнтації суб'єкта навчання на внутрішні мотиви [2].

У науковій літературі також підкреслюється, що в процесі здійснення самомоніторингу навчальних досягнень майбутніх шкільних педагогів під час вивчення ними гуманітарних дисциплін важливо враховувати специфіку змісту навчального матеріалу з даних дисциплін. У світлі цього науковці пропонують під час організації вищезазначеного моніторингового процесу залучати студентів до різних видів рефлексивної діяльності.

Так, О. Єгорова звертає увагу на доцільність навчання студентів створювати особистісний усвідомлений контекст інформації, висловлювати й

аргументувати свої думки, формувати власні уявлення й оцінні судження на основі врахування поглядів інших учасників освітнього процесу. При цьому важливо забезпечити, щоб майбутні вчителі гуманітарних дисциплін усвідомлено рухались на шляху свого розвитку від поверхневого уявлення до розуміння сутності інформації, формування вмінь грамотного її інтерпретування та застосування в практичній діяльності. За висновками О. Єгорової, досягненню цієї мети сприяє застосування таких прийомів, як складання кластерів, концептуальних таблиць, розробка стратегій типу «Знаю – хочу знати – дізнався – залишилось дізнатись».

Важливим у роботі викладача є також формування у студентів адекватної самооцінки, що передбачає спонукання їх до здійснення взаємоперевірок навчальних робіт, формування вмінь аргументовано коментувати відповіді товаришів, цілеспрямовано підводити студентів до оцінювання своєї праці відповідно до запропонованого зразка та критеріїв оцінювання, визначених викладачем. При цьому важливо, щоб взаємооцінки були мотивованими та поєднувались із самооцінками студентів. Як вважає авторка, майбутніх учителів доцільно залучати до оцінювання власних досягнень не тільки на кожному занятті, але й після вивчення студентами окремих тем, розділів чи курсів. При цьому самоконтроль може здійснюватися у формі тестування, відповідей на поставлені до тексту питання, під час виконання письмових робіт тощо [3].

У контексті дослідження слід відзначити, що підвищенню якості самомоніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних дисциплін сприяло введення у вищій школі рейтингової системи оцінювання, котра передбачає визначення якості виконання студентами всіх видів аудиторної й позааудиторної діяльності, самостійної навчальної роботи, а також урахування їх результатів. Як стверджує А. Гамоліна, педагогічно грамотне застосування рейтингової системи оцінювання сприяє формуванню в майбутніх фахівців ціннісно-сміслової компетентності. При цьому основні критерії цієї системи виконують роль своєрідних векторів, котрі визначають напрямки саморозвитку й самозмінювання особистості.

На думку дослідниці, важливою перевагою вищевказаної системи є те, що вона забезпечує не примусовий, а свідомий саморозвиток майбутнього фахівця, а також забезпечує формування в нього усвідомлення цінності такого саморозвитку. Отже, на відміну від традиційної системи оцінювання

навчальних досягнень студентів, рейтингова систем дає змогу забезпечити особистісний, диференційований підхід до організації навчально-виховного процесу у виші. При цьому загальний рейтинг групи відбиває динаміку розвитку, успіхи та проблеми кожного студента, а також дозволяє планувати подальшу навчальну роботу в такий спосіб, щоб кожний із них не мав низьких результатів в жодній позиції рейтингової таблиці. Завдяки визначенню рейтингу всі учасники освітнього процесу отримують об'єктивну точну інформацію про те, яку позицію займає кожний студент, наскільки він наближується до тієї оцінки, на яку він сподівається [2].

Висновки. На підставі вищевикладеного можна підсумувати, що самомоніторинг навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних дисциплін виконує важливу роль у підвищенні якості професійної підготовки. При цьому важливо відзначити, що їхня майбутня професійна діяльність включає здійснення моніторингу результатів навчальної діяльності учнів, що ще більше підвищує методичну цінність оволодіння студентами моніторинговою процедурою. Крім того, варто підкреслити, що в процесі здійснення вищевказаного самомоніторингу важливо враховувати гуманітарний профіль фахової підготовки педагогів. У подальшому планується більш докладно проаналізувати інші методи й форми моніторингу й самомоніторингу навчальних досягнень студентів.

Література

1. Абрамович С. В. Моніторинг личностно-професійного становлення майбутнього учителя в педагогічному процесі підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / С. В. Абрамович. – Чита, 2006. – 215 с.

2. Гамоліна А. К. Теоретичні та практичні аспекти процесу встановлення рівня навчальних досягнень на початковому етапі вивчення іноземної мови / А. К. Гамоліна. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pravo/62/8681-teoretichni-ta-praktichni-aspekti-procesu-vstanovlennya-rivnya-navchalnix-dosyagnen-na-pochatkovomu-etapi-vivchennya-inozemno%D1%97-movi.html>.

3. Єгорова О. Розвиток рефлексивних умінь майбутніх учителів при вивченні гуманітарних предметів / О. Єгорова. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2011/2011_2_10.pdf.

4. Майоров А. Н. Мониторинг как научно-практический феномен / А. Н. Майоров // Народное образование. – 2000. – № 8. – С. 25-48.
5. Макаров А. А. Комплексный мониторинг качества образования / А. А. Макаров. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1998. – 256 с.
6. Пліско О. В. Організаційно-педагогічні умови моніторингу навчальних досягнень учнів старшої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / О. В. Пліско. – Харків, 2012. – 232 с.
7. Полежаева Е. А. Место самомониторинга в структуре личностных характеристик : автореф. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Е. А. Полежаева. – М., 2009. – 27 с.
8. Субетто А. И. Квалитология образования / А. И. Субетто. – СПб.-М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 220 с.